

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

KAPLICZKA ŚW. FLORIANA W MARCYPORĘBIE

OPRACOWAŁ
dr Mariusz Wrona
dyplomowany konserwator dzieł sztuki

Kraków 2024

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Floriana w Marcyporębie

OPIS OBIEKTU

- imię i nazwisko artysty: nieznane
- czas powstania: druga połowa XIX wieku,
- technika: kapliczka odkuta w kamieniu (piaskowiec), poszczególne elementy łączone zaprawą wapienno piaskową, wybrane połączenia prawdopodobnie wzmocnione stalowymi kotwami,
- wymiary:

wymiary zasadnicze

wysokość: 348 cm
szerokość: 98 cm
głębokość: 98 cm

- kształt obiektu: kształt wpisuje się w formę wydłużonego prostopadłościanu,
- adres przechowywania: ul. Świętego Floriana w miejscowości Marcyporęba,
- właściciel obiektu: gmina Brzeźnica (?),
- inskrypcje: brak (prawdopodobnie inskrypcja umieszczona w fasadowej części oprawy architektonicznej a obecnie przesłonięta warstwą obrzutki tynkarskiej).

HISTORIA OBIEKTU

Kapliczkę wzniesiono prawdopodobnie w 2 poł XIX wieku z prywatnej fundacji. Inicjatywa wzniesienia okazałego monumentu wiązała się bezpośrednio z głęboką wiarą lokalnej ludności jak również kultywowaniem ducha patriotyzmu. Na podstawie stanu zachowania wiadomo, że monument poddawano zabiegom remontowym. Działania naprawcze skoncentrowane były przede wszystkim na uzupełnieniu ubytków kamienia tudzież spoin zwięzłą zaprawą cementową oraz wykonaniu obrzutki tynkarskiej na znacznej części powierzchni kamiennej oprawy architektonicznej/detału rzeźbiarskiego. Całą powierzchnię zabytku pokryto, ponadto warstwą malarską.

Z bliżej nieznanymi przyczynami i czasie zmieniono orientację zasadniczej części oprawy architektonicznej wraz przedstawieniem św. Floriana. Mało prawdopodobnym jest, aby zmiana ta była błędem wykonawczym. Wszystko wskazuje, że było to świadome działanie skierowania fasadowej części figury w kierunku pobliskiego kościoła.

TECHNIKA WYKONANIA

Zasadniczą formę kapliczki odkuto w kamieniu (piaskowiec). Poszczególne kamienne elementy spojone za pomocą zaprawy wapienno piaskowej, prawdopodobnie wybrane połączenia wzmocniono stalowymi kotwami. Kamień, z którego wykonano kapliczkę, cechuje

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Floriana w Marcyporębie

bardzo dobra obrabialność i łupliwość. Zasadnicze bloki kamienia były prawdopodobnie paserowane na terenie kamieniołomu, jednak szczegółowe formowanie rzeźby przeprowadzono z pewnością w pracowni artysty/zakładu kamieniarskiego. Widoczne charakterystyczne wyżłobienia na powierzchni kamienia dowodzą, że proces kształtowania odbywał się przy użyciu narzędzi metalowych. Powyższe dostrzegalne jest przede wszystkim w partiach, które w mniejszym stopniu były narażone na czynniki atmosferyczne oraz przekształcenia. Należy przypuszczać, że opracowanie powierzchni kamienia przebiegało również przy zastosowaniu gładzików kamieniarskich, w celu uzyskania gładkiej regularnej powierzchni. Obecna faza rozpoznania konserwatorskiego nie wyklucza pierwotnego zastosowania dekoracji malarskiej/pozłotniczej na obszarze detalu rzeźbiarskiego i inskrypcji (obecne nawarstwienia wymagają szczegółowej identyfikacji).

Cała konstrukcja kapliczki posadowiona jest na ławie fundamentowej, prawdopodobnie kamiennej (w postaci tzw. suchego muru).

OPIS FORMALNO STYLISTYCZNY

Kapliczka usytuowana przy historycznej trasie komunikacyjnej naprzeciw parafialnego kościoła. Posiada formę symetrycznego, wertykalnego pomnika zwieńczonego pełnoplastycznym przedstawieniem Świętego Floriana.

Oprawa architektoniczna o wyraźnie rozbudowanej plastyce. W przyziemiu dwustopniowy cokół podtrzymujący prostopadłościenną część trzonową (o wyraźnie wydłużonej formie). Podstawa przedstawienia figuralnego profilowana. Całość kompozycji wieńczy pełnoplastyczne przedstawienie Świętego Floriana.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania kapliczki wymaga pilnych prac konserwatorskich o charakterze ratunkowym. Struktura kamienia silnie zdestruowana. Konsekwencje dezintegracji strukturalnej kamienia widoczne szczególnie w obrębie przedstawienia figuralnego. Znaczne osłabienie materiału skalnego doprowadza do licznych ubytków formy rzeźbiarskiej.

Powierzchnia kamienia w znacznej części przesłonięta cienkowarstwowym tynkiem cementowym nakrapianym¹, tudzież „mleczkiem cementowym”. Wraz z tynkiem występuje warstwa monokolorystycznego przemalowania. Szczelne nawarstwienia łuszczą się nierzadko doprowadzając do

¹ Warstwa tynku szczelnie przesłania trzonowy fragment oprawy architektonicznej kapliczki. Należy przypuszczać z dużą dozą prawdopodobieństwa, że w części centralnej znajduje się inskrypcja upamiętniająca np. wzniesienie pomnika.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Floriana w Marcyporębie

uszkodzeń kamienia. Cała powierzchnia zabytku silnie zabrudzona. Lokalnie występują skupiska mchów, glonów, mikroorganizmów (szczególnie dotyczy cokołowej części posadowienia kapliczki). Istnieje prawdopodobieństwo obecności drobnoustrojów heterotroficznych, działających niszcząco na składniki budujące kamień, na skutek wytwarzania m.in. kwasowych produktów ubocznych.

Brak izolacji poziomej fundamentu oraz cokołu doprowadza do wzrostu zawilgocenia i zasolenia kamienia i w konsekwencji do postępu procesów niszczenia.

Niemal cała forma rzeźbiarska uległa zaobleniu. Postępująca korozja powierzchniowa wspólnie z wspomnianą dezintegracją strukturalną doprowadziła do licznych ubytków kamienia.

Środkowa część oprawy architektonicznej wraz z wieńczeniem obrócona prawdopodobnie o 90 stopni na podstawie cokołu. Zmiana orientacji przedstawienia figuralnego wykonana (w bliżej nieznanym czasie) prawdopodobnie dla poprawy ekspozycji figury w stosunku do traktu komunikacyjnego oraz pobliskiej świątyni.

Podsumowując, uszkodzenia kapliczki można określić jako typowe, występujące przy obiektach kamiennych, narażonych w sposób szczególny na oddziaływanie czynników atmosferycznych jak również przekształcenia dokonane w podczas nieprofesjonalnych renowacji.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnioski i założenia konserwatorskie

Kapliczka, stanowi niewątpliwie cenny i wartościowy zabytek. Posiada wysoki poziom artystyczny, walory historyczne, kompozycyjne oraz technologiczne.

Generalnym założeniem podejmowanych prac jest przeprowadzenie pełnej konserwacji techniczno - estetycznej, w wyniku której zostanie przybliżony oryginalny wygląd kapliczki, równocześnie z szeroko zakrojonymi działaniami naprawczymi skoncentrowanymi przede wszystkim na przywróceniu właściwości technicznych uszkodzonym elementom.

Jednym z niezbędnych zabiegów do dalszego funkcjonowania zabytku jest wzmocnienie posadowienia, wykonie izolacji poziomej oraz dostosowanie wysokości fundamentowania do obecnego poziomu gruntu. Dlatego proponuje się zdemontowanie poszczególnych elementów kapliczki i przetransportowanie ich do pracowni konserwatorskiej. Przeprowadzenie prac w warunkach pracownianych pozwoli na efektywniejszy i bardziej wnikliwy przebieg poszczególnych zabiegów.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Floriana w Marcyporębie

Bezpośrednie prace na zabytku należy poprzedzić wnikliwą analizą nawarstwień. Dokonanie rozpoznania w postaci sąd, odkrywek tudzież badań laboratoryjnych, umożliwi precyzyjne ustalenie pierwotnego kształtu estetycznego i technologicznego zabytku.

Niezbędnym w pierwszej fazie prac będzie przeprowadzenie dezynfekcji i zatrucia mikroflory poprzez m.in. działanie dwu etapowe środkiem biobójczym.

Wybór metody lub kompozycji metod oczyszczania powierzchni kamienia z zabrudzeń oraz sztucznej patyny, proponuję się dokonać na podstawie wykonanych prób, z zastosowaniem metod: mechanicznych, chemicznych i fizycznych. Przed zasadniczym usunięciem nawarstwień, osłabioną lokalnie strukturę kamienia należy bezwzględnie wzmocnić specjalistycznymi preparatami na bazie estrów kwasu krzemowego. Zabieg impregnacji konsolidacji strukturalnej, zostanie ponowiony w pełnym zakresie tuż po usunięciu nawarstwień, oraz zabiegach odsolenia oraz odplamiania kamienia. Uczytelnieniu winna zostać również zdegradowana plastyka detalu rzeźbiarskiego.

W sposób szczególny zostanie potraktowana kwestia uzupełnień ubytków kamienia. Uzupełnienia zostaną przeprowadzone na obszarze ubytków, które znacząco wpływają na czytelności formy, treści jak i techniczną trwałość poszczególnych partii kapliczki. W miejscu ubytków kamienia proponuje się, aby zastosować barwione kity cementowo wapienne przy zastosowaniu fabrycznej mieszanki sztucznego kamienia. Uzupełnienia wymagające wzmocnienia zostaną zbrojone przez zastosowanie tzw. pajęczków, klamer z drutu nierdzewnego lub włókien polipropylenowych (zbrojenie rozproszone). W obrębie niewielkich uzupełnień dodatkowo zostaną zastosowane środki poprawiające adhezję i elastyczność kitowań.

Uzupełnienie/rekonstrukcja ewentualnej dekoracji kolorystycznej/pozłotniczej zależna jest od wyników rozpoznania konserwatorskiego.

W ramach dalszej prewencji konserwatorskiej, całą strukturę kapliczki podda się impregnacji hydrofobowej przy zastosowaniu fabrycznego preparatu krzemoorganicznego. Niezbędne korekty kolorystyczne proponuje się wykonać przy użyciu farb na bazie spoiwa krzemoorganicznego lub roztworu żywicy akrylowej (Paraloid B-72) oraz pigmentów wysokiej odporności na promieniowanie UV.

Montaż poszczególnych elementów kapliczki proponuje się wykonać przy zachowaniu obecnego układu, wyjąwszy cokołu którego usytuowanie należy dostosować do pozostałych fragmentów.

Całość prac zostanie udokumentowana w formie opisowej i fotograficznej.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. Demontaż i transport elementów kapliczki na teren pracowni.
2. Wzmocnienie posadowienia kapliczki/wykonanie nowego posadowienia przy zastosowaniu zbrojonego betonu.
3. Wykonanie izolacji poziomej fundamentu przy wykorzystaniu papy bitumicznej lub szlamów hydroizolacyjnych.
4. Identyfikacja nawarstwień powierzchniowych.
5. Dezynfekcja/usunięcie zanieczyszczeń biologicznych powierzchni kamienia fabrycznym preparatem stosowanym w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych np. Glonosan firmy Remmers.
6. Wstępna impregnacja wzmacniająca kamienia fabrycznym preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego.
7. Oczyszczenie powierzchni kamienia metodą/metodami praktykowanymi w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych (np. metoda termodynamiczna, hydrodynamiczna, strumieniowo ścierna, ablacji laserowej itp.) .
8. Usunięcie nawarstwień (przemalowania, tynk, zacierki, mleczko cementowe) metodą chemiczną oraz mechanicznie.
9. Odsolenie kamienia metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
10. Odplamianie kamienia metodą chemiczną w sytuacji występowania zaplamień.
11. Zasadnicza impregnacja wzmacniająca kamienia metodą kąpieli (przy użyciu fabrycznego preparatu na bazie estrów kwasu krzemowego)
12. Klejenie pękniętych elementów.
13. Uczytelnienie formy rzeźbiarskiej poprzez delikatne pogłębienie.
14. Uzupełnienie ubytków formy rzeźbiarskiej fabryczną masą sztucznego kamienia.
15. Scalenie kolorystyczne kamienia farbami na bazie spoiw krzemoorganicznych alternatywnie kopolimerów akrylowych lub innych stosowanych w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych.
16. Montaż poszczególnych elementów kapliczki.
17. Spoinowanie fabryczną masą zawierającą spoiwo trasowe.
18. Impregnacja hydrofobowa fabrycznym preparatem silikonowym.
19. Wykonanie osypki kamiennej wokół posadowienia kapliczki (frakcjonowany kamień winien być odseparowany od podłoża geowłókniną).
20. Dokumentacja prac konserwatorskich.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka św. Floriana w Marcyporębie

Fot. nr 1. Kamienna kapliczka Św. Floriana w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: liczne nawarstwienia na powierzchni kamienia, obrzutka tynkarska, przeomalowania, mchy, glony i mikroorganizmy pokrywające cokół kapliczki.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka św. Floriana w Marcyporębie

Fot. nr 2. Kamienna kapliczka Św. Floriana w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: liczne nawarstwienia na powierzchni kamienia, obrzutka tynkarska, dezintegracja strukturalna, ubytki formy rzeźbiarskiej, przemalowania, mchy, glony i mikroorganizmy.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka św. Floriana w Marcyporębie

Fot. nr 3. Kamienna kapliczka Św. Floriana w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: liczne nawarstwienia na powierzchni kamienia, obrzutka tynkarska, dezintegracja strukturalna, ubytki formy rzeźbiarskiej, przemalowania, mchy, glony i mikroorganizmy.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka św. Floriana w Marcyporębie

Fot. nr 4. Kamienna kapliczka Św. Floriana w Marcyporębie. Widoczne na fotografii: usytuowanie środkowej części oprawy architektonicznej asymetrycznie w stosunku do cokołu.
Fot. Mariusz Wrona *marzec 2024 r.*